

Результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» щодо досвіду реінтеграції ветеранів, стигматизації з боку суспільства та мережі підтримки ветеранів

Про дослідження

Дослідження реінтеграції ветеранів (РВ) охопило вивчення загального досвіду ветеранів, які залишають військову службу, пов'язану з конфліктом, котрий триває з 2014 року. Досвід реінтеграції ветеранів, послуги охорони здоров'я, можливості працевлаштування, добробут та соціально-політичні перспективи були основними темами для дослідження РВ.

У цьому звіті зібрані основні результати щодо досвіду реінтеграції серед ветеранів, а також сприйняття ветеранів загальним населенням та ключові чинники, які впливають на сприйняття.¹

Рекомендації

- Надавати комплексні програми з реінтеграції, які враховують численні виключення ветеранів з суспільства (брак можливостей працевлаштування, проблеми із психологічним здоров'ям, потреби в послугах охорони здоров'я, та ін.). Залучати низові організації та лідерів з числа ветеранів для спільної ро-

Основні висновки:

- Більше половини (60%) ветеранів, які не продовжують службу відчували певні труднощі при переході до цивільного життя.
- Ветерани встановили міцні стосунки з іншими ветеранами через спільний досвід військової служби, пов'язаної з конфліктом. Ці відносини залишаються міцними і після проходження військової служби.

боти над реалізацією заходів з реінтеграції.

- Просувати позитивний образ ветеранів за допомогою загальнонаціональних інформаційних кампаній, що поширюватимуть особисті історії ветеранів, зображаючи їх надійними членами спільноти.

Більше половини ветеранів зазнають труднощів у ході реінтеграції

Рис. 1 показує сприйняття ветеранами реінтеграції у цивільне життя: 42% респондентів зазначили, що майже не стикалися

¹ Враховуючи те, що вибірка ветеранів формувалася за принципом снігової кулі, вона імовірно краще співвідноситься з ГО та іншими ветеранами, ніж із загальною популяцією ветеранів, що може викривляти певні результати дослідження.

з труднощами, а 56% зазнали певних або чималих труднощів. Один з майже п'яти ветеранів зазнав чимало труднощів на етапі своєї реінтеграції у цивільне життя. До того ж, існує суттєва відмінність між ветеранами, які продовжують та не продовжують службу: 39% ветеранів, які продовжують службу

вказали, що мали чимало або певні труднощі в реінтеграції, порівняно з 60% ветеранів, які не продовжують службу.²

Стосунки із членами родини та в громаді

Рисунок 2 ілюструє відповіді ветеранів про родинні стосунки до і після служби: 43% ветеранів зазначили, що їх стосунки не змінилися, а 55% відчували певні зміни. Серед ветеранів, які відчували зміни, 34% зазначили, що стосунки у їх родині дещо або значно покращилися; 21% відповіли, що вони дещо або значно погіршилися.

Рисунок 3 ілюструє відповіді ветеранів про стосунки у громаді до і після служби. Близько 60% ветеранів сказали, що їх відносини залишилися без змін, а 36% відчували певні зміни. Серед цих 36% зміни у позитивний і негативний бік були практично однакові — стосунки дещо покращилися для 14% і дещо погіршилися для 16%. Аналогічно 3% ветеранів зазначили, що їх стосунки у громаді значно покращилися, і так само погіршилися вони для такої самої частки ветеранів. Крім того, 43% ветеранів заявили про те, що після служби вони могли назвати своїми друзями меншу кількість цивільних, 39% мали таку саму кількість, а 16% знайшли більше друзів серед цивільних після служби.

² Ветеран, який продовжує службу (active duty) — ветеран, який є військовослужбовцем, а не резервістом Збройних сил, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Служби безпеки України, Національної поліції, добровольчих батальйонів. Такі військовослужбовці на момент опитування не могли служити в зоні ООС. Ветеран, який не продовжує службу (non-active duty) — ветеран, який НЕ є військовослужбовцем Збройних Сил, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Служби безпеки України, Національної поліції, добровольчих батальйонів. Такими ветеранами можуть бути резервісти.

Рис. 1. Сприйняття ветеранами реінтеграції в цивільне життя

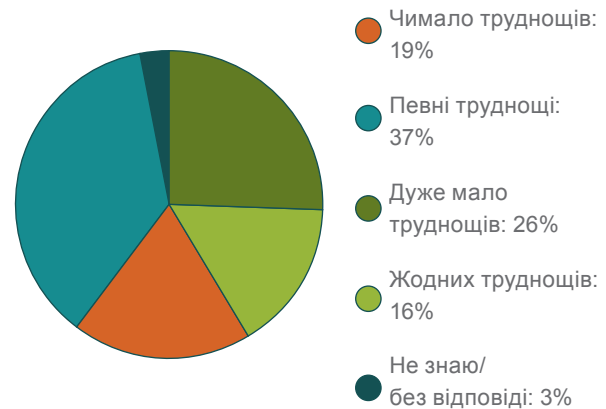

Рис. 2. Думка ветеранів про зміни у стосунках із членами родини до і після служби

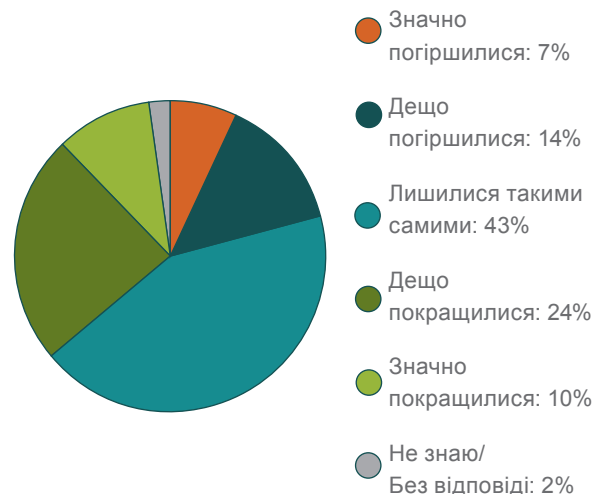
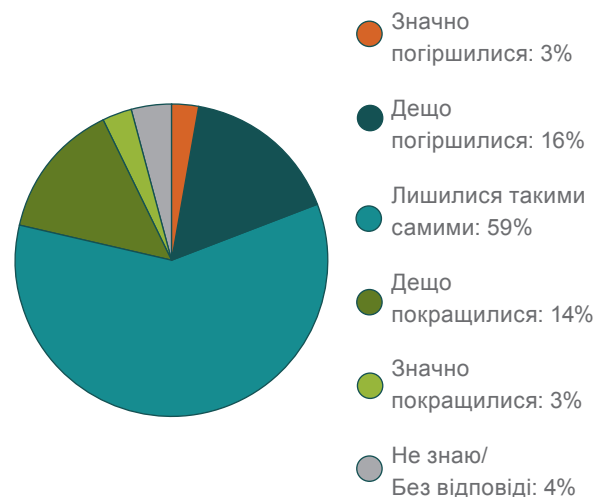

Рис. 3. Думка ветеранів про зміни у стосунках у громаді до і після служби

Спілкування зі знайомими ветеранами

Навіть після служби більшість ветеранів зберегли стосунки один з одним, спілкуючись або особисто, або віртуально (напр., телефоном, через Інтернет). *Рисунок 4* показує, що близько половини респондентів спілкуються зі знайомими ветеранами щодня, а третина контактує кілька разів на тиждень.

Лише 5% рідко підтримували зв'язок зі своїми знайомими ветеранами. Серед ветеранів, які продовжують службу 59% спілкувалися зі знайомими ветеранами щодня; а серед ветеранів, які не продовжують службу — 44%.

Сприйняття ветеранами ставлення цивільного населення до них

Більшість ветеранів вважають, що загальне суспільство або їх поважає, або має нейтральне ставлення (*Рисунок 5*). Найбільша частка (41%) ветеранів зазначили, що не відчували ні поваги, ані неповаги; 6% ветеранів сказали, що відчували вияв значної поваги, а 38% — вияв певної поваги до них. Лише 11% ветеранів відчували вияв певної або значної неповаги з боку загального населення.

Щодо того, чи вважають ветерани, що цивільні розуміють проблеми, з якими стикаються ветерани, які повернулися з війни, то майже дві третини ветеранів вважають, що лише дуже незначна кількість цивільних розуміють проблеми, які постають перед ними, а 22% вважають, що цивільні цього не розуміють взагалі (*Рисунок 6*). Лише 10% ветеранів вважають, що більшість цивільних розуміє їх виклики, і лише 1% зазначили, що це розуміють усі цивільні.

Рис. 4: Регулярність спілкування ветеранів зі знайомими ветеранами

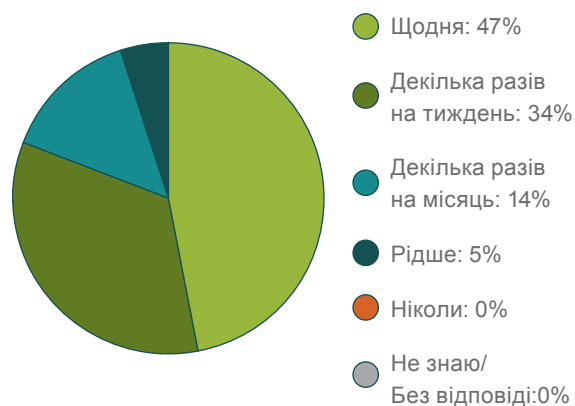

Рис. 5: Думка ветеранів про ставлення до них загального населення

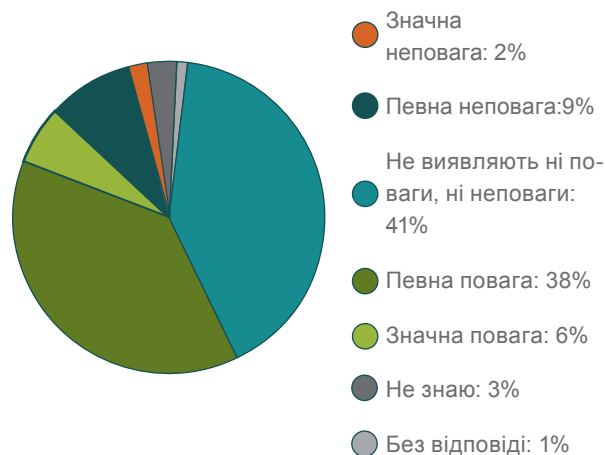
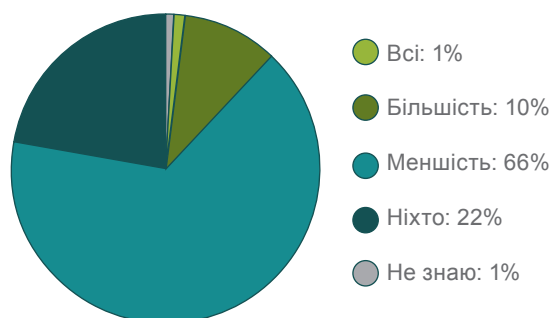

Рис. 6: Сприйняття ветеранами, скільки цивільних розуміють проблеми, з якими стикаються ветерани, що повернулися з війни

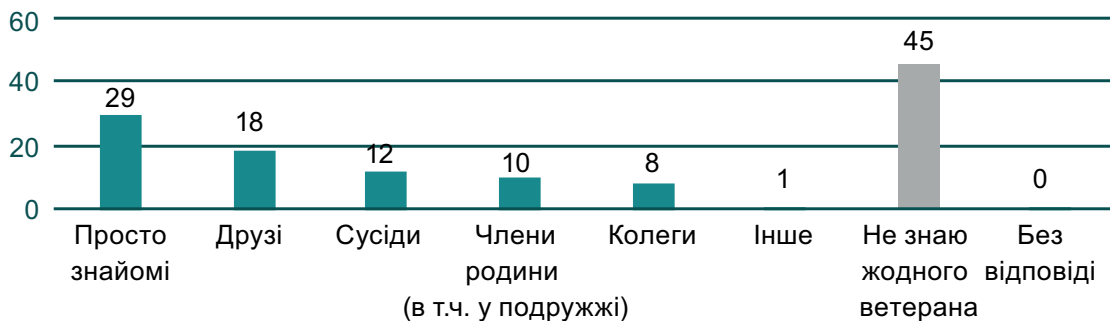
Результати дослідження показують певні відмінності між ветеранами, які продовжують та не продовжують службу щодо їх сприйняття дискримінації і образ в свій бік. Серед ветеранів, які продовжують службу 61% заявили про те, що не стикалися з образами чи дискримінацією на підставі свого статусу, порівняно з 46% ветеранів, які не продовжують службу. Натомість, 36% ветеранів, які не продовжують службу зазначили, що зазнавали образ і дискримінації від незнайомих осіб, порівняно з 24% серед ветеранів, які продовжують службу. Про досвід образливого ставлення і дискримінації від потенційних роботодавців сказали більше ветеранів, які не продовжують службу (7%), ніж ветерани, які продовжують служ-

бу (3%). Схожі результати отримано щодо образ і дискримінації від цивільних друзів, де 8% ветеранів, які не продовжують службу вказували про такий досвід, порівняно з 4% ветеранів, які продовжують службу.

Сприйняття ветеранів цивільними

Понад половина респондентів із загального населення (55%) знайомі хоча б з одним ветераном (Рисунок 7). Найчастіше — це просто знайомі (29%). Менше однієї п'ятої зазначили, що мають ветеранів серед друзів, а 12% мають ветеранів серед своїх сусідів.

Рис. 7: Цивільні про стосунки з ветеранами, (%)

Переважає більшість цивільних ставляться до ветеранів з повагою: 64% зазначило високу повагу до ветеранів, а 22% — певну повагу. Лише 1% сказали, що вони скоріше не поважають ветеранів, а інші 1%, що зовсім не поважають (Рисунок 8).

Рисунок 9 показує сприйняття широко загалу того, скільки ветерани мають отримувати пільг порівняно з пересічним громадянином. Більшість респондентів виявили бажання надавати більше пільг ветеранам, зокрема у сфері охорони здоров'я. Понад половина (60%) респондентів зазначили, що ветерани повинні отримувати на-

Рис. 8: Загальне сприйняття ветеранів респондентами

Програма реінтеграції ветеранів

Аналітичний звіт від 14 липня 2021 р.

Рис. 9: Думка широкого загалу, скільки пільг/соціальної допомоги від держави мають отримувати ветерани, порівняно з пересічними громадянами (%)

багато більше пільг у сфері психологічного здоров'я, а 28% сказали, вони повинні отримувати дещо більше.

Щодо медичної допомоги, то 78% респондентів вважають, що ветерани повинні отримувати набагато більше або дещо більше таких пільг, порівняно з пересічними громадянами.

Висновки для розвитку політики та програми

Результати дослідження РВ щодо досвіду ветеранів у реінтеграції, стигматизації з боку суспільства та мережі підтримки ветеранів вказують на потребу дослідити наступні напрямки з точки зору впровадження політик та розвитку програми РВ:

Створення комплексних програм інтеграції для ветеранів та просування їх через низові організації та неформальні спільноти

Згідно з дослідженням, 56% ветеранів стикалися з певними або значними труднощами при реінтеграції у цивільне життя, що означає, що більше половини ветеранів не

мають належних інструментів або не отримали достатніх послуг для плавного переходу у цивільне життя. Ветерани часто зазнають проблем через психологічні травми, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тілесні ушкодження, брак можливостей працевлаштування, розпач і втрату зв'язків з родиною і громадою. Так, програми реінтеграції повинні не просто зосереджуватися на одному аспекті цих викликів, а застосовувати комплексний підхід та надавати допомогу у подоланні тих багатьох перешкод, які постають перед ветеранами на шляху до реінтеграції, таких як працевлаштування і кар'єрний розвиток, психологічна допомога для ветеранів та їх родин, а також надання якісних послуг у сфері психологічного і фізичного здоров'я.

Щоб вибудувати у ветеранів довіру до такої діяльності, програми реінтеграції повинні узгоджуватися з місцевою спільнотою ветеранів, аби не упустити їх актуальні потреби та налагодити гарну комунікацію.

Згідно з результатами РВ, ветерани мають міцні зв'язки один з одним. Втім, 43% ветеранів зазначили, що зараз мають менше друзів серед цивільних, аніж до служби, а зі

Програма реінтеграції ветеранів

Аналітичний звіт від 14 липня 2021 р.

своїми знайомими ветеранами спілкуються мало не щодня (59% ветеранів, які продовжують службу і 44% ветеранів, які не продовжують службу). Зважаючи на високий рівень довіри до знайомих ветеранів і ветеранської спільноти в цілому, заходи з реінтеграції стануть максимально успішними, якщо їх доноситимуть лідери з числа ветеранів та низові ветеранські організації, які користуються повагою у громаді. Підготовка таких лідерів до ролі агентів змін, через надання їм необхідних інструментів і знань за різними навчальними програмами, зокрема з лідерства, дозволить їм стати взірцем для наслідування та поширювати інформацію про програми реінтеграції серед своїх знайомих ветеранів. Такі агенти змін могли би просувати заходи з реінтеграції та будувати довіру всередині ветеранської спільноти. Використовуючи такий підхід разом із тісною співпрацею з місцевими ініціативами, Міністерство у справах ветеранів (Мінветеранів) та інші інституції могли б отримувати найактуальнішу інформацію про сьогоденні потреби ветеранів та розробляти програми з реалістичними цілями.

Підтримка у подоланні стереотипів про ветеранів

Ветерани мають певні труднощі у спілкуванні з місцевим населенням в Україні —

майже дві третини ветеранів мають враження, що лише незначна кількість цивільних розуміють виклики, які постають перед ветеранами, а 22% вважають, що їх ніхто не зрозуміє серед цивільних. Крім того, багато хто заявив про випадки образливого ставлення і дискримінації з боку незнайомих осіб, при цьому ветерани, які не продовжують службу відчували на собі таке більше, ніж ветерани, які продовжують службу. На основі міжнародних практик успішної реінтеграції ми рекомендуємо проведення загальнонаціональних інформаційних кампаній з використанням конкретних історій успіху ветеранів.

Державні установи (під егідою Мінветеранів) могли би ініціювати діалог в громаді між лідерами ветеранів та неветеранськими громадськими організаціями, а також з групами впливу з-поміж влади, щоб розробити спільну дорожню карту про те, як подолати прогалини між загальним населенням і ветеранами. На основі такого взаємовигідного підходу ветерани, а також місцеве населення, отримали б вигоди від спільної роботи у громаді. Оскільки ветерани дисципліновані і надійні, вони могли би суттєво посприяти розвитку громади. Будучи частиною громади, завойовування поваги та забезпечення працевлаштування лише позитивно вплине на добробут і психологічне благополуччя самих ветеранів.